

Артур Конан Дойл

Остання справа Холмса

З важким серцем берусь я за перо, щоб написати ці останні рядки про незвичайні таланти, що ними було обдаровано мого друга Шерлока Холмса. В недоладній і – я глибоко це відчуваю – вкрай недосконалій формі намагався я розповісти про ті дивовижні пригоди, яких зазнав у його товаристві, починаючи від випадку, що вперше звів нас разом – я описав його в «Етюді у багряних тонах», – і кінчаючи часом, коли Холмс утрутився в справу, що я назвав її «Морський договір»; це втручання, безперечно, запобігло неабияким міжнародним ускладненням. Я мав намір зупинитись на цьому і не згадувати й словом про подію, яка залишила в моєму житті таку порожнечу, що навіть два роки, котрі минули після неї, нічим не змогли її заповнити. Проте опубліковані недавно листи полковника Джеймса Моріарті, де він захищає свого брата, змусили мене взятись за перо, і тепер мені лишається єдине: розповісти все так, як було насправді. Бо тільки я знаю всю правду, і я радий, що настав час, коли приховувати її немає причин.

Наскільки мені відомо, в газетах про ту справу опублікували всього три повідомлення: замітку в

«Журналь де Женев»¹ 6 травня 1891 року, телеграфне повідомлення агентства Рейтер² 7 травня 1891 року і нарешті листи, про які я тут згадав. Перший і другий з цих листів до краю скорочено, а останній, як зараз я доведу, абсолютно перекручує факти. Отже, я просто вважаю за свій обов'язок розповісти, що насправді трапилось між професором Моріарті та містером Шерлоком Холмсом.

Читачі, напевне, пам'ятають, що після мого одруження і в зв'язку з тим, що я розпочав приватну практику, мої тісні взаємини з Холмсом дещо змінилися. Він ще навідував мене, коли йому був потрібний помічник у його розслідуваннях, але траплялося це дедалі рідше, і в 1890 році я написав тільки три звіти про його пригоди.

Взимку того року і ранньої весни 1891 газети писали, що французький уряд залучив Холмса до розслідування справи надзвичайної ваги, і я одержав від нього дві записки – з Нарбонна та Німа, з яких розумів, що він пробуде у Франції іще довгенько. Тому я трохи здивувався, коли ввечері 24 квітня Холмс раптом з'явився в мене в кабінеті. Мені відразу впало в вічі, що він блідіший та

¹ «Журналь де Женев» – Швейцарська газета.

² Рейтер – Велике англійське телеграфне агентство.

худіший, ніж звичайно.

– Так, останнім часом я дуже виснажився, – промовив він у відповідь скоріше на мій погляд, ніж на слова. – Було мені скрутненько... Ви не заперечуватимете, якщо я зачиню віконниці?

В кімнаті горіла тільки одна настільна лампа, при світлі якої я читав. Обережно рухаючись по під стіною, Холмс позачиняв усі віконниці і старанно позасовував засувки.

– Ви чогось боїтеся? – спитав я.

– Так, боюсь.

– Чого ж саме?

– Духової рушниці.

– Мій дорогий Холмсе, що ви хочете цим сказати?

– Гадаю, Вотсоне, ви добре мене знаєте, і вам відомо, що я не з полохливих. Однак не зважати на небезпеку, коли вона тобі загрожує – дурість, а не хоробрість. Будь ласка, дайте мені сірники.

Він закурив цигарку, і, здавалося, тютюновий дим заспокоїв його.

– Дуже перепрошую, що завітав до вас о такій пізній порі, – сказав він. – До того ж, коли ваша ласка, пробачте мені ще одну безцеремонність – дозвольте перелізти через задню стіну вашого саду, бо я маю намір піти від вас саме таким шляхом.

– Але що все це означає? – спитав я.

Він простяг руку, і я побачив у світлі лампи,

що суглоби на двох його пальцях побиті й закривавлені.

– Як бачите, це не жарти, – усміхнувся Холмс.

– Йї-право, так можна й руку втратити. Місіс Вотсон удома?

– Ні, вона гостює в знайомих.

– Он як? То ви самі?

– Зовсім сам.

– Тоді я хочу запропонувати вам поїхати зі мною на тиждень на континент.

– Куди саме?

– Куди завгодно. Мені байдуже.

За всім цим ховалося щось дуже дивне. Не в звичаях Холмса було безцільно марнувати час, і щось у його блідому, виснаженому обличчі сказало мені, що нерви його напружені до краю. Він побачив у моїх очах німе запитання і, спершись ліктями на коліна та склавши до купи кінчики пальців, заходився пояснювати мені ситуацію.

– Ви, мабуть, ніколи не чули про професора Моріарті? – спитав він.

– Ніколи.

– Геніально, незбагненно та й годі! – вигукнув він. – Чоловік обплутав своїми сітями весь Лондон, а про нього ніхто навіть не чув. Саме це й підносить його на недосяжну височінь у злочинному світі. Запевняю вас, Вотсоне, з усією серйозністю: якби мені пощастило перемогти цього чоловіка,

звільнити від нього суспільство, я вважав би це за вершину своєї діяльності і з великою охотою повернувся б до спокійніших занять. Між нами кажучи, останні розслідування, коли я став у пригоді королівському дому Скандинавії та Французькій республіці, дали мені змогу змінити спосіб життя і зосередити свою увагу на хімічних дослідах. Але я не можу відпочивати, Вотсоне, не можу спокійно сидіти в своєму кріслі, коли думаю, що такий чоловік, як Моріарті, вільно розгулює вулицями Лондона.

– Що ж він накоїв?

– О, його життя – незвичайне! Він народився в шляхетній родині, дістав чудову освіту, а природа обдарувала його феноменальними математичними здібностями. Коли йому виповнився двадцять один рік, він написав трактат про біном Ньютона і уславився на всю Європу. Після цього він одержав кафедру математики в одному з провінційних університетів і, схоже було, його чекала блискуча кар'єра. Проте ця людина успадкувала диявольські нахили, в її жилах струмує кров злочинця. І сила розуму не тільки не послабила цих рис, а зробила їх незмірно небезпечнішими. В університетському містечку про нього почали поширюватись темні чутки, і кінець кінцем він мусив відмовитись від кафедри й приїхати до Лондона, де зайнявся тим, що готував юнаків до складання екзамену на